

Szakkönyvtár a holnap határán

1. rész: A szakkönyvtárügy nemzetközi trendjei és a külföldi szakkönyvtárak*

RÓZSA Dávid

„Engedjék meg, hogy egy vallomással kezdjem. Én hiszek a könyvtárak jövőjében.”

(Horváth Tibor)¹

Bevezetés egy cikksorozathoz

Jesse Shera, az amerikai információtudomány úttörő alakja, egy 1952-es cikkében a szakkönyvtárak századának nevezte a XX. századot.² A „régí szép idők” kezdetét 1909-re tehetjük, amikor megalakult a Nemzetközi Szakkönyvtári Szövetség (Special Libraries Association, SLA), amelynek legelső, New York-i konferenciáján mindkét előadó a könyvtárak együttműködésének fontosságáról értekezett. 1980-ra az amerikai szakkönyvtári hálózat a maga 8088 tagintézményével közel akkorára duzzadt, mint a 8191 tagból álló közkönyvtári hálózat.³ Shera kijelentése persze inkább tükrözi a szerző vágyát és jóindulatú elfogultságát, mint a valóságot.

* A szakkönyvtárak hazai és nemzetközi helyzetét bemutató, három részesre tervezett cikksorozat Az év fiatal könyvtárosa pályázat 2016-os kiírására benyújtott és a Kovács Máté Alapítvány különdíjat elnyert dolgozatom átdolgozott, kibővített változata. Főbb gondolatai azokon az előadásokon kristályosodtak ki, amelyeket 2014 és 2016 között különböző konferenciákon (A könyvtár új útjai: korszerű szolgáltatások – kreatív felhasználóknak, 2014. október 30., A Magyar Könyvtárosok Egyesülete 47. Vándorgyűlése, 2015. július 17., Valóságos könyvtár – könyvtári valóság II., 2015. november 24.; Szakkönyvtári seregszemle 2016, 2016. március 29.) tartottam. Köszönöm *Németh Mártonnak*, *Patkósné Tóth Zsuzsannának* és a *Könyvtártudományi Szakkönyvtár munkatársainak*, hogy segítségemre voltak az első tanulmány elkészítésében.

A szakkönyvtári lét azokban az évtizedekben sem volt feszültségektől mentes, amelyeket a mai állapotokhoz képest virágkornak látunk. *Sylvia James* a szakkönyvtárak túlélési útmutatójához készített előszavában leírja, hogy ő az 1980-as években sem érezte igazán biztonságban magát és gyűjteményét a vállalati hierarchiában.⁴ 1973-tól a világ talán legfontosabb, Nobel-díjas kutatók sorát foglalkoztató távközlési kutatóvállalata, az AT&T (az egykori American Telephone and Telegraph Company) Bell Laboratories működtette az egyik leginnovatívabb és legnagyobb presztízsű könyvtári hálózatot, amely 1980-ban még huszonkét fiókkönyvtárból állt, százharmincöt alkalmazottal és korszerű, gazdag szolgáltatási palettával, de az anyavállalat feldarabolásával járó átszervezések következményeként már 1983–1984-ben enyészetnek indult, hogy mára jóformán semmi se maradjon belőle.⁵ *Thomas H. Davenport* és *Laurence Prusak* sokat idézett, elhíresült cikke szerint az amerikai vállalati és kormányzati szakkönyvtárak már az 1990-es évek elején is csak kullogtak az információs forradalom vívmányai mögött, pedig akkor még húszezer professzionális könyvtárost és ötvenezer kiegészítőt foglalkoztattak.⁶ Egy 1995-ös felmérés szerint a szakmát sem az internet megjelenése, sem az online termékek és szolgáltatások elterjedése, sem pedig a vállalati leépítés- és átszervezhullám nem rázta fel; „*a legtöbb könyvtáros mindent ugyanúgy csinált tovább, mint pályája kezdetén*”.⁷ Ami pedig napjainkat illeti: ha a kihálással fenyegetett élőlényekhez hasonlóan a kulturális intézménytípusoknak is volna vörös listájuk, azon manapság a szakkönyvtárat alighanem a veszélyeztetett kategóriába sorolnánk. Az SLA információs lapja 2007-ben már a szakkönyvtárak bezárásának trendjéről cikkezett.⁸ Ahogyan a *Journal of Library Administration* című folyóiratban szerkesztett rovatában *Tara E. Murray* találóan megjegyezte: „*Különbözőségeik ellenére a szakkönyvtáraknak azonos jellemzőik és gondjaik is vannak. A legfőbb ezek közül a túlélés maga. A szakkönyvtárak minden más könyvtártípusnál fiatalabbak. Míg magától értetődő elvárás, hogy egy közösségnek legyen saját közkönyvtára, egy felsőoktatási intézménynek pedig a tanárokat és a hallgatókat kiszolgáló gyűjteménye, ugyanez nem mondható el a vállalatokról vagy a kormányzati intézményekről.*”⁹

Sokszor elhangzik, hogy a hálózatos világban a könyvtárak elvesztették monopolhelyzetüket a tudományos információszolgáltatás terén.¹⁰ A szakkönyvtárosnak egyszerre kell megküzdenie a digitális dokumentumtermelés és a globalizálódó kutatói hálózatok kihí-

vásaival.¹¹ A változások természetének félreértése volna azonban, ha csupán a veszélyeket érzékelnénk, és nem ismernénk fel a megújulási lehetőségeket. Hiszen „*a könyvtárak történetében talán még soha nem volt lehetőség a szolgáltatási expanzió ilyen mértékére*”,¹² sohasem volt még ennyire fontos, hogy egy szakkönyvtár valóban minőségi szolgáltatásokat nyújtson, és sohasem volt még ennyire életbevágó, hogy azok ne csak a hagyományos szakkönyvtári szolgáltatások legyenek.

Írásaimban egyebek mellett arra keresem a választ, milyen szerepet játszhatnak ezek az intézmények a mi évszázadunkban. Javarészt amerikai, nyugat- és közép-európai, illetve hazai adatok és források segítségével igyekszem áttekinteni a szakkönyvtári tevékenységekre ható jelenségeket, trendeket, a magyarországi szakkönyvtári rendszerben a közelmúltban bekövetkezett változásokat és a különböző szakkönyvtártípusok helyzetét, fontosabb eredményeit. Végül bemutatom, milyen fejlesztések és átalakítások mentek végbe az ezredforduló óta, és miket tervezünk megvalósítani a Központi Statisztikai Hivatal (KSH) Könyvtárban annak érdekében, hogy felkészülten lépjük át a holnap határát. Egy effajta összegzésnek már csak azért is szükségét látom, mert nemcsak az átfogó hazai szakkönyvtártörténetek hiányoznak fájdalmasan,¹³ hanem az ezen intézményekben folyó tevékenységek ismertetései is. A szakkönyvtári rendszerben megtermelt kulturális és tudományos értékek a mostaninál jóval nagyobb figyelmet érdemelnének. Remélem, írásaimban sikerül ezekről legalább vázlatos képet adnom.

A felsőoktatási könyvtárakról csak érintőlegesen, kutatókönyvtári összefüggésben beszélek. Utóbbi terminus (az angol *research library* tükörfordítása) mára a magyar szakirodalomban is meghonosodott. [A tudományos könyvtár fogalma inkább használatos. A szerk.] Dolgozatomban a felsőoktatási, a kutatóintézeti és az egyéb szakkönyvtárak gyűjtőneveként használom.¹⁴

A szakkönyvtári tevékenység tegnap, ma és holnap

A szakkönyvtár fogalma és hagyományos feladatai

A világ első szakkönyvtárai a XVIII. században jöttek létre (1735-ben Hamburgban, 1747-ben Párizsban, 1777-ben az Amerikai Egyesült Államokban), de elterjedésüket az ipari forradalom, majd a

tudományos irodalmi termelés megnövekedése tette lehetővé a XIX. század elején. A század közepén Európában már körülbelül ezer szakkönyvtár működött, egyharmaduk Nagy-Britanniában. Mivel elsődleges feladatuk az volt, hogy segítsék egy-egy tudományterület oktatását és művelését, jellemzően speciális gyűjteményeket hoztak létre, és szolgáltatásaikat a kutatók igényeinek megfelelően alakították ki.¹⁵ A szakkönyvtár terminust azonban csak jóval később, 1909-ben használta először *John Cotton Dana*, a newarki közkönyvtár vezetője, az SLA alapítója és első elnöke.¹⁶

A fogalom meghatározása, a szakkönyvtári funkciók felsorolása nem is olyan könnyű, a szakirodalom száz éve birkózik vele. „*Úgy tűnik – sóhajtott fel nemrég a már idézett Tara E. Murray –, hogy minden szerzőnek, aki a szakkönyvtárakról ír, muszáj definícióval kezdenie.*”¹⁷ Az általam ismert legteljesebb gyűjtés *Alissa F. Matheny* 2015-ös szakdolgozatában található, amely az 1909 és 2014 közötti évszázad angolszász szakirodalmának nyolcvannégy magyarázatkísérletét adja. Ezek 69%-a operál a gyűjtemény, 65,5%-a a szolgáltatások és 62%-a a közönség fogalmával.¹⁸

Az *Encyclopedia of Library and Information Science* huszonkilenc meghatározást ajánl, amelyekben a „különlegesség” utalhat a különböző tudásterületekre (a jogra, az orvostudományra vagy akár a statisztikára), a gyűjtemény jellegére (térképekre vagy digitális objektumokra), eltérő funkciókra (például a kutatásfejlesztésre), a sokszínű fenntartói (kormányzati, üzleti, kórházi) vagy látogatói körre. *Herbert S. White* a szakkönyvtárak menedzsmentjéről írt művében tizenkilenc fontosabb jellemzőt sorolt fel.¹⁹

A hazai szakirodalomban többé-kevésbé meghonosodott definíciókat elfogadva, a szakkönyvtár „*valamely tudományág, foglalkozás, mesterség, művészet körébe tartozó könyvek és egyéb kiadványok (dokumentumok) tervszerűen összeválogatott, kutatási vagy tanulmányi felhasználásra alkalmas gyűjteménye*”, „*gyakorta valamely információs központ része is*”.²⁰ Feladata „*valamely tudományterület vagy ismeretág tartalmának (ismereteinek) reprezentálása, és ennek alapján egy körülhatárolható felhasználói kör adott tudományhoz köthető szakmai információs igényének teljes, azonnali és pontos kielégítése*”.²¹ A hagyományos, sokszor magas hozzáadott értékkel bíró – és ma már persze rendszerint vonzó köntösbe öltöztetett – szakkönyvtári feladatok közé tartozik a tájékoztató anyagok (bibliográfiák, repertóriumok, szakirodalmi szemlék) készítése, a kutatók publikációs tevékenységének segítése, a publikációs adatok

menedzselése, a helyi archívumok építése különféle történeti dokumentumokból, az információszolgáltatás ügyviteli vagy közhasznú témákban, a döntés-előkészítés támogatása a megfelelő dokumentumokkal, információk ellenőrzése belső és külső jelentésekhez, publikációkhoz, végül a felhasználók képzése és kutatás-módszertani ismeretek átadása. Mindehhez természetesen a könyvtárosoknak ismerniük kell anyaintézményük alapvető céljait és tevékenységeit.²²

A nemzetközi (szak)könyvtári trendek

A kutatókönyvtárakat érintő külső hatások közül a digitális környezet változásáról, az információkeresési szokások radikális átalakulásáról és a nyílt hozzáférésű tudományos tartalmak terjedéséről szövegek. Ezek azok a tényezők, amelyek – a 2008-as gazdasági válság máig ható negatív következményeivel együtt – a legerőteljesebben befolyásolják a tudományos könyvtárak gyűjteményszervezési és szolgáltatási politikáját.

• A digitális környezetváltozás

A káprázatosan kibővült technikai lehetőségek mindannyiunk életvezetésére hatással vannak, és alapvetően alakítják át az információs ipar szereplőinek lehetőségeit. Elég, ha csak a miniatürizálásra, a vezeték nélküli internetre és az okostelefonra utalok. Az okos eszközök aranykora 2007 januárjában köszöntött be, amikor az Apple piacra dobta a mobiltelefonok, a közepes teljesítményű számítógépek és a kompakt fényképezőgépek tulajdonságait egyesítő iPhone-t.²³ A Gartner amerikai piackutató cég adatai szerint 2015-ig világszerte több mint 1,4 milliárd okostelefon talált gazdára. Az előrejelzések alapján 2017-re bolygónk népességének egyharmada (Észak-Amerika lakosságának 62,2, Nyugat-Európa lakosságának 65,8%-a) rendelkezik majd okostelefonnal. Kínában 2011-ben még csak 80 millió eszközt használtak, ez a szám 2016 végéig várhatóan 538 millióra nő.²⁴ Ezzel párhuzamosan egy másik, ennél is nagyobb horderejű átalakulásnak is tanúi lehetünk. A világhírű asztrofizikus, *Szalay A. Sándor* szerint a tudomány napjainkban válik nagykorúvá és lép az ipari forradalom korába, amikor évről évre több tudományos információ keletkezik, mint korábban összesen a történelem folyamán.²⁵ Az International Data Corporation nevű jövőkutató cég szerint 2012 és 2020 között évente megduplázódik a digitális univerzum nagysága, amely ily módon évtizedünk végére eléri 2005-ös méretének háromszázszorosát.

Ekkorra a Föld lakosságára fejenként átlagosan 5200 gigabájtnyi digitális tartalom jut majd.²⁶

• **Az információkeresési szokások változása**

Az információkeresés elsődleges terepe ma már egyértelműen az internet – különösen az 1990-es évek végén született (Z-generációs) fiatalok számára, akik tanáraik helyett is a keresőmotorokat faggatják, ha válaszra van szükségük.²⁷ A keresési forgalom kétharmadáért a Google felel, noha az iskolázottabb felhasználók jóval megbízhatóbbnak tartják a könyvtári adatbázisokat, a hagyományos könyveket és folyóiratokat. A legutóbbi nagyobb volumenű hazai kutatás, a Pécsi Tudományegyetem Felnőttképzési és Emberi Erőforrás-fejlesztési Kar Könyvtár- és Információtudományi Intézetének 2014 tavaszán a felsőoktatásban tanulók és dolgozó diplomások körében lebonyolított országos adatfelvétele azt mutatja, hogy a közel 2600 válaszadó 92%-a valamelyik általános keresővel indítja az információszerzést. A keresés sikerét azonban legfeljebb néhány speciális beállítással, esetleg szűkítéssel mozdítják elő, a logikai operátorokkal csak ritkán. A szakirodalmi adatbázisok ismerete és használata – az igenlő válaszok 27, illetve 20%-os arányával – kifejezetten gyérnek mondható. A megkérdezettek mindössze 13%-a választja a könyvtárost, ha szakmai segítségre van szüksége.²⁸ A Cornell Egyetem 2015. tavaszi kutatói időmérleg-vizsgálatának egyik tanulsága szerint a felhasználók kísérleteznek ugyan a Google-keresésnél szofisztikáltabb eszközökkel és technikákkal, de ha maguktól nem boldogulnak, nem feltétlenül kérnek segítséget, inkább felhagynak használatukkal.²⁹ Az új technológiák gyakran a „digitális bennszülöttnek” tekinthető 20–25 éves egyetemisták számára is komoly fejtörést okoznak; ahogy egy hazai fókuszcsoporthoz tartozó vizsgálatban részt vevő hallgató kijelentette: „*Nekem ez így túl sok technológiai szempontból, mert nem vagyok egy technikai zseni, egyszerűbb azt mondanom, hogy könyv, papír és toll.*”³⁰ Általánosságban tehát kijelenthető, hogy még a legképzettebbek körében is „*meglehetősen alacsony szintű jártasság*” tapasztalható „*a világhálón történő keresés, továbbá az így nyert találati halmaz kezelésében*”.³¹

• **A nyílt tudomány**

A nyílt tudomány (open science) az egyik legérdekesebb új téma. A fogalmat 2006-ban alkotta meg a néhány éve elhunyt kanadai kémikus, *Jean-Claude Bradley*. Ma a kutatási adatok, források, módszerek, szakértői vélemények, publikációk és a kapcsolódó

oktatási segédanyagok szabadon hozzáférhetővé tételét értjük alatta. A nyílt tudomány elsődleges célja, hogy transzparenssé és könnyen megismételhetővé tegye a kutatásokat; emellett az érdeklődő laikusoknak is betekintést enged a tudományos munkába. Az open science elterjedését segítik az intézményi repozitóriumok (digitális dokumentumtárak), a szaklektorálás (peer review) folyamatát lerövidítő és személyesebbé tevő blogok, a nyílt hozzáférésű (open access) folyóiratok, a hivatkozásmenedzselő szoftverek (*EndNote, RefWorks, Zotero*) és a kutatói profilokat gyűjtő közösségi alkalmazások (*Mendeley, ResearchGate*). Könnyű belátni, hogy ezek professzionális kezelése, használatuk propagálása és oktatása, illetve a publikációs felületet kínáló, de a közlési díjért semmit sem nyújtó parazita (élősködő) folyóiratok (predatory journals) kiszűrése szakképzett könyvtárost igénylő feladat.³²

• **A gyarapítási, kölcsönzési és használati mutatók változásai**

A 2008-as gazdasági világválság a közgyűjteményi szférát is rendkívül súlyosan érintette. Az évente elévült kérdőíves felmérések szerint az észak-amerikai tudományos könyvtárak szövetsége, az ARL (Association of Research Libraries) könyvtárainak költségvetésén még a 2012–2013-as pénzügyi évben is jól érzékelhető volt az összeomlás hatása. Öt évvel a válság kirobbanása után ugyanis a beszerzési keretek még mindig nem érték el a 2008 előtti szintet, és a működési, illetve a személyi ráfordítások terén sem látszott derűsebbnek a helyzet.³³

Az ARL 2012-ben közzétette 126 tagjának (18 kanadainak és 108 egyesült államokbelinek) aggregált statisztikai mutatóit. Mivel a 126-ból 115 felsőoktatási és csak 11 kormányzati intézmény vagy egyéb nonprofit szervezet könyvtára, a trendek elsősorban az előbbieket használatával és szolgáltatásaival kapcsolatos változásokat tükrözik, de nem állnak távol a képzőhelyhez nem kötődő könyvtárak tapasztalataitól sem.

Az adatok szerint az ARL-tagkönyvtárakban 1991 és 2011 között egyharmadával csökkent a kölcsönzések száma és 65%-kal a referenzs – szolgáltatások iránti – igény (hiszen az információs bőség korában a felhasználók nagyon nagy hányada az egyszerűen hozzáférhető és kevésbé szofisztikált eljárásokkal megszerezhető tartalmakat keresi),³⁴ viszont 74%-kal nőtt a csoportfoglalkozások és 131%-kal az azokon részt vettek száma. Bár 1986-hoz képest 2011-re 280%-kal nőtt a könyvtárközi kölcsönzések száma, az utolsó

években ez is csökkenésnek indult az információforrások széles körű elérhetőségének köszönhetően. Egyidejűleg a könyvtárak összes kiadása 188%-kal, 4,6 milliárd dollárra, az időszaki kiadványokra szánt összeg pedig több mint négyszeresére nőtt. 1993 és 2011 között az elektronikus dokumentumokra fordított kiadások minden egyes évben sokszorosan meghaladták az egyéb beszerzések költségeit. 2011-ben egy átlagos ARL-könyvtár beszerzési keretének kétharmadát elektronikus dokumentumokra költötte el. A számok tehát azt mutatják, hogy a felhasználók egyre önállóbbak, és a digitális környezetben nincs szükség sok-sok mindent gyűjtő „alexandriai kis könyvtárra” sem, hanem az összehangolt gyűjtemény- és szolgáltatásszervezés irányába kell elmozdulni.³⁵ (Érdemes továbbá hangsúlyt fektetni annak tudatosítására, hogy a távolról hozzáférhetővé tett dokumentumok a könyvtár szolgáltatási csomagjához tartoznak. A felhasználók általában nincsenek tisztában azzal, hogy a képernyőjükön megjelenő tartalom miért és miként kerülhetett oda.)³⁶

Az ARL egy másik, több szerző bevonásával készült tanulmánya hasonló következtetésekre jutott: a hálózatos világban az elszigetelt gyűjtemények csak töredékes és tökéletlen információszolgáltatásra képesek. A XXI. század kihívásai szinte megkövetelik az intézmények összefogását, illetve gondolkodásunkat a gyűjtemények erőltetett gyarapításától a minőségi tudástermékek előállítására terelik. Mások módszereit természetesen nem szolgálisan másolva, de minden intézménynek törekednie kell felhasználói, a kutatók közössége szükségleteinek pontos felmérésére és megértésére. A kutatókönyvtárak ily módon a tudományos eredmények prezentálóból a kutatások folyamatának részeseivé válhatnak.³⁷

Ugyanezt a modellt tartja követendőnek a brit Tudományos Könyvtári Szövetség, az RLUK (Research Libraries United Kingdom), amely 2017-ig szóló stratégiai tervében többek között a nyomtatott dokumentumok „észszerűsített és megosztott” beszerzését, az őrző intézmények gyűjteménypolitikájának egységesítését, a digitalizálás párhuzamosságainak megszüntetését és a kutatástámogató szolgáltatások erősítését (a tudományos publikációk új formáinak kifejlesztésében, a különféle szaklektorálási eljárások összehasonlításában és a tudományometriai vizsgálatokban való részvételt) szorgalmazza.³⁸

A tudásszervezés és a megőrkíthető anyagok kiválasztása során olyan új tartalmakra is ki kell terjeszteni figyelmünket, mint az e-könyvek és az adatsorok, illetve a kutatások menetét dokumentáló blogok és

wikik. Nemcsak a természet- és a műszaki, hanem a társadalomtudományok területén is egyre gyakrabban találkozunk hibrid dokumentumokkal, például adatbázisokra, interaktív tartalmakra mutató szakcikkekkel vagy kiadvány formájú, de folyamatosan frissülő és archívummal nem rendelkező évkönyvekkel. Ezek hosszú távú, nagy mennyiségben történő megőrzése nemcsak szakértelmet, de kellő infrastrukturális feltételeket is igényel.³⁹

• Tartalom-előállítás

Nem előzmények nélkül való, de viszonylag új, az 1990-es évektől jelentkező fejlemény a könyvtárak tömeges felbukkanása a tartalom-előállítók piacán.⁴⁰ Nyilvánvalóan egészen más lehetőségekkel, anyagi háttérrel és jogi keretek között, de hasonló tapasztalhatunk több, a digitális átállás során szintén minden korábbinál kielezettebb versenyhelyzetbe került szórakoztatóipari szereplő esetében. Az egyik legsikeresebb példa az MTV-é (a volt Music Televisioné), amely műsoridejének túlnyomó részében ma már nem videoklipeket játszik (hiszen azok éjjel-nappal elérhetők mindenki számára az interneten), hanem saját gyártású programokat kínál közönségének. A kábelcsatornák közül az AMC (a hajdani American Movie Classics) vagy az HBO (Home Box Office) is pozitív példaként említhető, hiszen az új kor kihívásaira nemcsak szolgáltatásai minőségének javításával, hanem rendkívül tudatos építkezéssel, profilbővítéssel válaszolt. Meggyőződésem, hogy – a magunk összehasonlíthatatlanul szerényebb eszközeivel, az erőforrások és az igények felmérése, valamint a szerzői jogi kérdések tisztázása után⁴¹ – nekünk is erre kell törekednünk. A hagyományos folyóirat- és könyvkiadás mellett ma már rengeteg könyvtári e-kiadvánnyal is találkozhatunk. Az Egyesült Államokban 2012-ben több mint ötven könyvtár részvételével létrejött az LPC (Library Publishing Coalition, Könyvtárak Kiadói Szövetsége) nevű szervezet.⁴² *Ann Pendleton-Jullian* építészprofesszor, író 2013-ban ötpontos cselekvési tervet tárt az ARL elé, amelyben a kutatókönyvtárakat többek között a tudományos eredmények publikálására ösztönözte.⁴³ Ugyanebben az esztendőben szorgalmazta az Amerikai Könyvtári Egyesület (American Library Association, ALA) felsőoktatási és tudományos könyvtári szervezete (Association of College and Research Libraries, ACRL), hogy a könyvtárak évente tizenöt lektorált kötetet tegyenek közzé.⁴⁴ Európai példa is akad. A University College London könyvtára is kiadói tevékenységgel bővíti

profilját az e-források, a tananyagok és a tudományos publikációk világában.⁴⁵

• **A könyvtári terek változása – a könyvtár mint hardver**

A fizikai (olvasói és raktári) terek zsugorodása kétségkívül a jövő egyik lehetséges és igen valószínű forgatókönyve, amely sokakat foglalkoztat legalábbis azóta, hogy *Maszuda* letaglózóan egyszerű képen álmolta meg kultúránk jövőjét: „Azzal a nagyszabású céllal haladunk a XXI. század felé, hogy felépítsük Komputópiát a Földön. Komputópia történelmi emléke egy négyzetcentiméteren elhelyezett néhány áramkör lesz, egy kis dobozba zárva.”⁴⁶ A hazai szakirodalom is viszonylag korán felvetette a kérdést. Ahogy *Benda Mária* írta 1985-ben: „A tudományos könyvtár alapterülete 3 m² lesz, hol egyetlen terminálról több száz adatbázis érhető el...”⁴⁷ *Kováts Zoltán* hasonlóan vélekedett 1989-ben: „Az is lehet, hogy néhány polcon elférnek majd azok az adattárak, amelyek információtartalma a könyvraktárak légköbmétereinek ezreit vette még nemrég igénybe.”⁴⁸ A költséghatékonyság és a forrásmegosztás jegyében az ARL a közös raktározásról szóló intézményközi megállapodások elterjedését valószínűsíti.⁴⁹ (Megjegyzendő, hogy ez sem új keletű gondolat; *Brenda Moon* több mint húsz esztendeje a „szakemberek cseréje” mellett erről is beszélt a LIBER [Ligue des bibliothèques européennes de recherche, Európai Tudományos Könyvtárak Egyesülete] egyik konferenciáján.)⁵⁰

A könyvtár mint „hardver” – azaz „könyvek, polcok, termek és szobák, épületek” összessége – a kutatók számára nyilvánvalóan veszített jelentőségéből az intézményi honlaphoz vagy az akár távolról hozzáférhető adatbázisokhoz képest.⁵¹ „A könyvek és a polcok egyre csökkenő jelentőségével a könyvtár mint hely iránti igénynek is jelentősen vissza kellene szorulnia. [...] Amikor ellátogatunk egy új céghez, amely igazán vonzó olvasótermeket működtet, alig találunk bennük olvasókat” – írta a már idézett *Davenport* és *Prusak*.⁵² „A jövő könyvtárát emberek, nem pedig gyűjtemények és terek alkotják majd” – mondja napjaink kórházi könyvtárosa.⁵³ A könyvtári terekkel kapcsolatban folytatott kutatások és a nemzetközi tapasztalatok ugyanakkor azt bizonyítják, hogy szükség van alacsony intenzitású, vagyis a legkülönbözőbb életkorú, érdeklődésű, kulturális és szociális hátterű emberek találkozását lehetővé tevő helyekre.⁵⁴ Európában egyre több példát látunk a közkönyvtári és a tudományos könyvtári szerepek

összehangolására. Az egyik legsikeresebb intézmény a mai, integrált formájában 1995 óta működő és 3,4 millió dokumentumot őrző *Berlini Központi és Regionális Könyvtár* (Zentral- und Landesbibliothek Berlin).⁵⁵ A szélesebb nyilvánosságból elsődlegesen a nagyobb, környezetük kulturális központjaként is funkcionálni képes intézmények profitálhatnak, de intenzív tanulást segítő és felhasználóképző programjaikkal a kisebbek is sikeresen határozhatják meg magukat közösségi térként.

A jövő szakkönyvtárosa

Eddig a már érzékelhető – vagy Magyarországon még csak várható – trendekről beszéltem. De vajon felkészültünk-e ezekre? A könyvtárosok változó feladatairól és szükséges új kompetenciáiról beláthatatlan terjedelmű irodalom látott napvilágot az elmúlt húsz évben. Ahogyan *Poprády Géza* némi malíciával megjegyezte, „ezek skálája a semmitmondó általánosságoktól a szinte teljesíthetetlen kívánságlistáig terjed”.⁵⁶ Újabban az RLUK készítettett dermesztően alapos és átfogó katalógust a szakkönyvtárosokkal szemben támasztandó követelményekről. A vonatkozó szakirodalom áttekintése, valamint könyvtárosoktól és könyvtárvezetőktől internetes kérdőíveken begyűjtött adatok alapján arra a következtetésre jutottak, hogy a jövőben az információközvetítésnél jóval nagyobb hangsúly esik majd a kutatási adatok menedzselésére.⁵⁷

Az RLUK-féle kutatás során a könyvtárvezetők tíz kulcsterületen összesen harminckét fontos kompetenciát jelöltek meg a szakkönyvtárosok számára. Az adott szakterülethez kapcsolódóan alapvető többek között annak viszonylag mély ismerete, a kutatási folyamatokkal kapcsolatosan pedig a kutatók érdeklődési köréről, információszerzési szokásairól és a kutatásukat támogató finanszírozási lehetőségekről való tájékozottság. A kapcsolatépítés terén elengedhetetlen a kutatók megszólítása, a kutatási projekteken való részvétel képessége, valamint a helyi és a nemzetközi szakmai szervezetek ismerete. A szakkönyvtárosnak érdeklődnie kell a tudományos kommunikáció trendjei, jó gyakorlatai és lehetőségei, különösen a nyílt hozzáférésű formák iránt; tisztában kell lennie a szerzői jog, a tudománymetria és az alternatív bibliometria fontosabb kérdéseivel. A kutatási eredmények kezeléséhez szüksége van a nyers adatok előállítására vonatkozó módszertani ismeretekre, továbbá a hozzáférést, a terjesztést és a megőrzést biztosító eszközök alkalmazására. Szintén nem elhanyagolható jelentőségű az információkere-

sésben és az irodalomkutatásban szerzett jártasság, a szakterületi hivatkozási-idézési szokások elsajátítása, a prezentációs és a bibliográfiakészítő szoftverek, a közösségi oldalak és a kutatói adatbázisok, a web 2.0-s eszközök és a mobiltechnológiák magabiztos használata. Végül a felsőoktatási intézmények könyvtáraiban elengedhetetlennek tartják a tudásmegosztásra, az információs műveltség terjesztésére való képességet is.⁵⁸

Kilenc területen állapított meg hiányosságokat a felmérés. Ezek: a kutatási eredmények hosszú távú és biztonságos megőrzése, a kutatási projektek során keletkezett anyagok (például levelezések) megőrzése, adatmenedzsment és -gondozás, publikációs követelmények és open access, adatmódosító eszközök, adatbányászat, a metaadatok használata, az egyes tudományágaknak, szakterületeknek megfelelő metaadat-sémák kifejlesztése, segítségnyújtás a kutatóknak a potenciális finanszírozó szervezetek megtalálásában.⁵⁹

Az orvosi könyvtárosok szükséges kompetenciáiról szintén 2013-ban készült harminckét ország több mint ötszáz szakemberére kiterjedő felmérés az Európai Egészségügyi Információs és Könyvtári Szövetség (European Association for Health Information and Libraries, EAHIL) támogatásával. A kutatás részvevői általában arról számoltak be, hogy munkájuk során – amolyan értelmiségi „ezermesterként” – könyvtár- és információtudományi jártasságuk mellett könyvtári és általános vezetési ismereteiket, műszaki és kommunikációs képességeiket egyaránt csillogtatniuk kell. Sokan hangsúlyozták a munkahelyi tapasztalatok és a folyamatos továbbképzés jelentőségét, egyszersmind kifejezték igényüket a korszerű technológiák (mobilalkalmazások, közösségi oldalak, e-tananyagok) megismerését szolgáló tréningek iránt.⁶⁰

Az észak-amerikai tudományos könyvtárak munkatársai (a szakkönyvtárosok, a felsőoktatási szférában a szakreferensek vagy a tanszéki összekötők) sok helyen már ma is inkább a kutatók partnereként, tanácsadójaként működnek, és ez a funkciójuk csak erősödni fog. Az orvostudományi tájékoztatási szakirodalomból számos sikeres esettanulmányt ismerünk, amely a szakinformátorok fontos hozzájárulását taglalja: adatmenedzseri, bibliometriai és hálózatelemzési gyakorlatokkal bármilyen kutatócsoportban megbecsült helyet foglalhatnak el.⁶¹ Az ez irányú profilbővítés és az „embedded librarianship” (magyarul sokkal inkább „kihelyezett”, mint a szakszargonban meggyökeresedni látszó „beépített” könyvtárosság)

térnyerése persze átképzésekkel, illetve intézményi struktúraváltással, a szervezeten belüli átcsoportosításokkal járhat. Az új (vagy újragondolt) pozíciók kipróbálására gyakran jól képzett, de nem könyvtárosként végzett fiatal kutatókat vesznek fel.⁶² A vállalati szakkönyvtárakba történő kiválasztás során szintén várható, hogy elengedhetlenné válnak azok a speciális (a profiltól függően üzleti, jogi, mérnöki vagy akár gyógyszerészeti) ismeretek, amelyek ahhoz kelljenek, hogy a menedzsmentet ne egyszerű adathalmokkal, hanem kutatási késztermékekkel segítsék az információs szakemberek, akik – legalábbis a piackutatással foglalkozó *Jennifer Swanson* szerint – egy személyben lesznek projektmenedzserek, adatelemzők, marketingstratégák és szabadalmi szakértők is.⁶³

Aki tehát a szakkönyvtárosokkal szemben támasztott kívánalmak összegyűjtésére adja a fejét, könnyen és gyorsan düst termést arathat. A különféle kompetencialisták összevetéséből kirajzolódó szuperkönyvtáros felettébb vonzó alakja persze a többség számára álmkép marad csupán. Jómagam a valamilyen tudományterületen szerzett átfogó – lehetőleg felsőfokú oklevéllel is bizonyított – ismereteket, a folyamatos (ön)képzésre és a – jellemzően angol nyelvű – szakirodalom megismerésére való hajlandóságot, végül az „inforaktárosi” és a „tudásőri” szerep elvetését,⁶⁴ a kutatókkal való párbeszéd lehetőségének keresését tartom elengedhetetlennek a szakkönyvtáros-hivatást választók számára. Ezek alkotják az alapot, amelyre építkezni lehet napjaink információs környezetében.

A fentebb felsorolt készségek és képzettségek persze csak akkor hasznosulhatnak hosszabb távon a szakkönyvtárakban, ha a fenntartókat is sikerül meggyőzni a kutatástámogató tevékenységek fontosságáról, a kórházak esetében például arról, hogy milyen közvetlen pozitív hatással járhat az irodalomkutatás a gyógyításra, vagy hogyan hasznosulhatnak később az orvosok, medikusok számára tartott információs tréningek. Mert „ahol van könyvtár, abban a kórházban kiemelkedőbb tudományos élet zajlik”.⁶⁵

A nemzetközi szakkönyvtári szervezetek

Világszervezetek

- Az egyik legbefolyásosabb nemzetközi szakkönyvtári szervezet a világszerte több mint nyolcezer tagot tömörítő SLA, amelynek 1909-es alapításáról és első elnökéről a bevezetőben már szóltam. A

szervezet az információs ipar és a tudásgazdaság valamennyi területének szakértőit szívesen fogadja soraiba. Az e hivatást művelők legfőbb értékének az információk összegyűjtését, szintetizálását és a tudás terjesztését, vagyis a sikeres döntéshozatal előkészítését tartja. Tagjai számára továbbképzéseket és konferenciákat szervez. Két legnagyobb összejövele a nyáron tartott éves konferencia és a téli vezetői találkozó, amelyet mindig valamelyik amerikai nagyvárosban rendeznek meg. Az SLA elektronikus folyóirata, a korábban *Special Libraries* címet viselő *Information Outlook* két-havonta jelentkezik tematikus összeállításokkal, kiemelt érdeklődésre számot tartó egyéb közleményekkel, hírekkel, interjúkkal. A tagok és az előfizetők számára elérhető a szervezet honlapján.⁶⁶

- 1959 óta működik a Jogi Könyvtárak Nemzetközi Szövetsége (International Association of Law Libraries, IALL), amely ötven ország négyszáz felsőoktatási, vállalati, nemzeti, parlamenti és kormányzati intézményének könyvtárát fogja össze. Jogi információs lapja, az *International Journal of Legal Information* 1960 óta lát napvilágot. Az IALL nemzetközi konferenciáinak sora 1966-ban indult meg. A rendezvények anyaga 1994 óta teljes terjedelmében megjelenik az előbb említett folyóiratban.⁶⁷
- A Mezőgazdasági Információs Szakemberek Nemzetközi Szövetsége (International Association of Agricultural Information Specialists, IAALD) 1955-ben jött létre a belgiumi Gentben. A szervezet az egy-egy régió, kontinens mezőgazdasági-élelmiszerügyi kérdéseivel foglalkozó konferenciák mellett világkongresszusokat is tart. Lektorált folyóirata a 2008 óta jelentkező *Agricultural Information Worldwide*.⁶⁸
- 1975-ben az Egyesült Államok és Kanada keleti parti intézményeinek könyvtárosai alapították meg a mai Vízügyi és Tengertudományi Könyvtárak és Információs Központok Nemzetközi Szövetsége (International Association of Aquatic and Marine Science Libraries and Information Centers, IAMSLIC) elődjét. A ma már hat regionális tag-szervezettel működő szövetség évente szervez nemzetközi konferenciát, amelynek előadásai a kapcsolódó hírlevelekkel együtt 1984-gyel kezdődően szabadon hozzáférhetők. A szervezet *Aquatic Commons* néven tematikus repozitóriumot is üzemeltet.⁶⁹
- A Zenei Könyvtárak Nemzetközi Szövetsége (International Association of Music Libraries,

Archives and Documentation Centres, IAML; Association Internationale des Bibliothèques, Archives et Centres de Documentation Musicaux, AIBM; Internationale Vereinigung der Musikbibliotheken, Musikarchive und Musikdokumentationszentrum, IVMB) 1951-ben jött létre, amikor huszonhárom ország százhusz képviselője találkozott Párizsban. Formális megalakulását két nemzetközi összejövetel előzte meg 1949-ben és 1950-ben. Ma öt kontinensről huszonhat nemzeti tagszervezete van. (Hazai képviselője az AIBM Magyar Nemzeti Csoport.) Legfontosabb kiadványa a *Fontes Artis Musicae* címmel negyedévente megjelenő zenetudományi és zenei dokumentációs folyóirat.⁷⁰

Európai szervezetek

- A fentebb már említett európai kutatókönyvtári szövetség, a LIBER 1971-ben jött létre; 2009 óta alapítványi formában működik, hollandiai székhellyel. Negyvenöt országból több mint négyszáz tagja van. Szakbizottságai, munkacsoportjai a könyvtárépítészet, a tudományos kommunikáció, a digitalizálás, az információkeresés, a kulturális örökségvédelem, a könyvtárszervezés és a humán erőforrás-menedzsment témakörével foglalkoznak. Évente egyszer, június végén, július elején több száz fő részvételével megrendezett általános konferenciája mellett kisebb, egy-egy témát körüljáró összejöveleket is szervez. Részt vesz továbbá olyan európai kezdeményezésekben, amelyek a kontinens kulturális örökségének digitális közzétételét, útikönyvek, újságok, könyvtári metaadatok publikálását célozzák. A szövetség *LIBER Quarterly* című folyóirata 2007 óta kizárólag elektronikus formában, 2011 óta nyílt hozzáféréssel jelenik meg.⁷¹
- Az 1992-ben alapított, ténylegesen 1994 óta működő CERL (Consortium of European Research Libraries, Európai Kutatókönyvtárak Konzorciuma) egy Angliában bejegyzett szervezet, amely a kézisajtó korában, azaz a XV. század közepétől az 1830-as évekig kiadott könyvek regisztrálását és adatainak adatbázisba rendezését tűzte ki céljával. Fontos gyűjteménye a több mint egymillió rekordot, személy-, hely-, nyomda- és egyéb neveket tartalmazó *CERL Thesaurus* és az Uppsalai Egyetemi Könyvtár által kifejlesztett, a különböző európai kézirat- és réginyomtatvány-adatbázisokban kereső *CERL Portal*.⁷²
- Az 1987-ben alapított EAHIL az egészségügyi

információval foglalkozó szakemberek és intézmények képviselője. Harminc európai országból mintegy ezer tagja van.

- Az Európai Egyházi Könyvtárak Szövetsége (Bibliothèques européennes de théologie, BETH) tizenöt ország huszonnyolc hasonló egyesülését és intézményét fogja össze 1999-es megalakulása óta.⁷³

Európai szakkönyvtári kitekintés

Németország

A megközelítőleg 11 500 könyvtárral rendelkező Németországban az információellátás négy szintjét szervezték meg. A speciális igényeket a két felső hivatott kielégíteni.

- A könyvtári rendszer csúcán a Német Nemzeti Könyvtár található, amely lipcsei és frankfurti elődintézményeinek 2006-ban történt összeolvadásával és a berlini zenei archívum csatlakozásával nyerte el jelenlegi formáját. A müncheni Bajor Állami Könyvtár (Bayerische Staatsbibliothek) elsősorban a német, a francia és az olasz nyelvterületek, továbbá Dél-, Délkelet- és Kelet-Európa történetére és irodalmára, a klasszika-filológia, a bizantinológia, a zene-, a könyvtár- és információ-tudomány, valamint a könyvtörténet szakirodalmának gyűjtésére szakosodott. Keleti gyűjteményével, ős- és XVI. századi nyomtatványaiával, valamint hatvanezer kurrens folyóiratcímével a világ legfontosabb tudásközpontjai közé tartozik. Digitalizált bavarikáit és Bajorországgal kapcsolatos adatgyűjteményeit a *Bayerische Landesbibliothek Online* portálon szolgáltatja. A Berlini Állami Könyvtár (Staatsbibliothek zu Berlin – Preußischer Kulturbesitz) fenntartója a Porosz Kulturális Örökségi Alap (Stiftung Preußischer Kulturbesitz). Az intézmény jelentős különgyűjteménnyel büszkélkedhet a jogtudomány, a kelet- és délkelet-ázsiai tanulmányok és a szlavisztika területéről, valamint kéziratokból, kottákból, külföldi napilapokból és parlamenti dokumentumokból.⁷⁴

A tudományos információs rendszer országos jelentőségű szereplője még három kiemelt szakkönyvtár.

- A hannoveri Műszaki Információs Könyvtár (Technische Informationsbibliothek, TIB) a műszaki és a természettudományos irodalom, a kutatási és a konferenciabezámoló, a szabványok és a szabadalmak gyűjtése mellett a kelet-ázsiai és a kelet-európai vonatkozású műveket is beszerzi. A TIB a digitális formában közzétett kutatási ered-

ményeket regisztráló DOI (digital object identifier) „atyja” volt 2005-ben, négy évvel később pedig a DataCite nevű nemzetközi DOI-regisztrációs konzorcium alapítói közé tartozott.

- A gyógyszerészeti, az egészség- és a táplálkozástudományi, a környezetvédelmi és az agrárinformációra szakosodott Német Központi Orvosi Könyvtár – Leibniz Élettudományi Információs Központ (Deutsche Zentralbibliothek für Medizin – Leibniz Informationszentrum Lebenswissenschaften, ZB MED) Kölnben és Bonnban székel. Az említettekén kívül a WHO (World Health Organization, Egészségügyi Világszervezet) dokumentációs központja és a FAO (Food and Agriculture Organization of the United Nations, Élelmezésügyi és Mezőgazdasági Világszervezet) letéti könyvtára. Portálja, az open access elvén működő *German Medical Science* tizenöt tudományos folyóirat és évente harminc konferenciakiadvány mellett a Német Gyógyászati Dokumentációs és Információs Intézet jelentéseit is közzéteszi.
- A Kielben és Hamburgban megtalálható Német Központi Közgazdaságtudományi Könyvtár – Német Gazdasági Információs Központ (Deutsche Zentralbibliothek für Wirtschaftswissenschaften – Leibniz Informationszentrum Wirtschaft, ZBW) a német és az angol nyelvű szakirodalom mellett kiemelt figyelmet fordít az EU, az ENSZ és szakosított intézményei, az OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development, Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet), a WTO (World Trade Organization, Kereskedelmi Világszervezet), a Nemzetközi Valutaalap és a Világbank, illetve az üzleti iskolák és a közgazdasági kutatóintézetek kiadványaira. A ZBW *Intereconomics* címmel angol nyelvű gazdaságpolitikai szakfolyóiratot ad ki, illetve *EconStor* néven nyílt hozzáférésű repozitóriumot üzemeltet.

A három német központi szakkönyvtár 2009 óta *Goportis* néven tudományos információs hálózatba tömörül, amelynek célja tudásterületeik világszerte keletkezett legkorszerűbb és legátfogóbb információforrásainak felkutatása és beszerzése, új kutatási módszerek kidolgozása, a tudomány érdekeinek képviselése és a tudáspolitikai döntéshozatal támogatása, valamint Németország rangjának erősítése a nemzetközi tudományos életben. Az együttműködés keretében tudományos keresők (a TIB *GetInf*ője, a ZB MED *MEDPILOT*-ja és *GREENPILOT*-ja, valamint a ZBW-féle *EconBiz*) egymás adatbázisait is elérik.

Az egyes tudományterületek kijelölt gyűjtőkönyvtárainak külföldi szakirodalmi gyarapítási keretét felerészben a Német Kutatási Alap (Deutsche Forschungsgemeinschaft, DFG) fedezi. A gyűjtemény fenntartásának és a dokumentumok könyvtárközi kölcsönzésének költségei az egyes intézményeket terhelik. A szakterületi gyűjteményekhez a – szintén a DFG támogatásával kifejlesztett – *Webis* portálon keresztül juthatnak el az érdeklődők.⁷⁵

Az információellátás harmadik szintjén elhelyezkedő kisebb – kormányzati, jogi, orvosi és múzeumi – szakkönyvtárak száma körülbelül ezerre, az egyháziakat és az egyesületieket is tekintve kétezer-hétszázra tehető. Bár a köz- és a felsőoktatási könyvtáraknál sokkal szűkebb közönséget érnek el, újszerű információs szolgáltatásaikkal nagyon fontos szerepet játszanak a német könyvtári életben. Az olyan kiterjedt kutatóintézeti hálózatok, mint a Max Planck vagy a Fraunhofer, modern és bőkezűen finanszírozott könyvtárakat üzemeltetnek.⁷⁶

Románia

A 2012-es adatok szerint Románia húszmillió lakosságára 11 309 könyvtár jutott. (A rendszerváltáskor ez a szám megközelítette a 17 000-et.) A vonatkozó törvény ellenére a három nemzeti, a kilencvenhét felsőoktatási, a 7938 iskolai, a 607 szak- és a 2663 közkönyvtár tevékenysége valójában nincs összehangolva.⁷⁷

Romániában a könyvtárak rendszere – Magyarországhoz hasonlóan – a fővárosban koncentrálódik: a Román Nemzeti Könyvtáron kívül mindkét országos szakkönyvtár központja Bukarestben található. Az 1867-ben alapított Román Akadémiai Könyvtár 12 millió könyvtári egységet (a könyveken és a folyóiratokon kívül kéziratokat, levelezéseket, fényképeket, levéltári iratokat, térképeket és audiovizuális dokumentumokat) őriz, és fiálilét működtet Iași-ban, Kolozsvárott és Temesváron. Mindenekelőtt az akadémikusok munkásságát dokumentálja és a hatvan akadémiai kutatóközpont és -intézet tudományos tevékenységét segíti, de részt vesz a retrospektív nemzeti bibliográfia szerkesztésében, a Bukaresti Városi Könyvtárral közös nagyszabású digitalizációs projektben, továbbá saját kiadót is üzemeltet. Külsős kutatók csak egyes projektek idejére vehetik igénybe szolgáltatásait, a szélesebb közönség egyáltalán nem. Az 1845 óta működő Országos Hadtudományi Könyvtár a Honvédelmi Minisztérium alá tartozik. Gyűjteménye kétszázezer könyvet, folyóiratot és

térképet számlál a hadtudomány és a hadtörténelem témakörében. A könyvtárat kizárólag katonák használhatják, és internetes honlapja sincs.⁷⁸

A kisebb szakkönyvtárak számában a vállalatok és a kutatóintézetek tömeges eltűnése miatt óriási visszaesés volt tapasztalható az elmúlt évtizedekben: míg 1990-ben 2128 dokumentációs központ és szakkönyvtár működött Romániában, 2000-ben már csak 1052, 2005-ben pedig mindössze 589. (Mint fentebb láttuk, ez az érték nagyjából stabilizálódott az elmúlt évtizedben.) Míg – Amerikával és Nyugat-Európával ellentétben – a magánszektor és a civilszféra fenntartóként jóformán ismeretlen, az állami intézmények és a kormányhivatalok (a köztelevízió és a közzérádió, a parlament, a képviselőház, a szenátus, a legfelsőbb bíróság, a nemzeti színház, a nemzeti opera, a nemzeti levéltár, a szabadalmi hivatal, a minisztériumok és a múzeumok) mind működtetnek szakkönyvtárat. Szintén jelentősnek mondhatók a számos ritka könyvet, ősnymotatványt és kéziratot őrző egyházi gyűjtemények.⁷⁹

A speciális gyűjtemények közé tartoznak a pedagógiai könyvtárak, amelyekből az Oktatásügyi Minisztérium tart fenn egyet-egyet az ország negyvenegy megyéjében és Bukarest törvényhatósági jogú városban. Ezek kizárólag az adott megyében dolgozó tanárok számára nyújtanak szolgáltatásokat, de általánosan elmondható, hogy gyűjteményük avitt, anyagukat csak cédulakatalógusban lehet visszakeresni, multimédiás és egyéb modern oktatássegítő szoftvereket alig találni bennük. Tevékenységüket sokáig az 1880-ban életre hívott és 1992-ben nemzeti könyvtárrá emelt Országos Pedagógiai Könyvtár felügyelte, amelynek másik fő feladata a szakterület retrospektív nemzeti bibliográfiájának fejlesztése volt. Ez a félmillió könyvet és folyóiratot őrző intézmény azonban a rendszerváltást követően egyáltalán nem tudott lépést tartani a korrallal, még online katalógussal és honlappal sem rendelkezett. 2014 januárjával elvesztette önállóságát, és azóta a bukaresti Központi Egyetemi Könyvtár fiókinézményeként működik.⁸⁰

Még szomorúbban alakult a Nemzeti Információs és Dokumentációs Intézet (Institutul Național de Informare și Documentare) szintén országos jelentőségű gyűjteményének sorsa. Az intézet újjászervezésekor és addigi székházából történő kiköltöztetésekor ugyanis könyvtárát átszállították egy távoli raktárba, az álláshelyeket pedig átcsoportosították a bukaresti egyetemi könyvtárhoz.⁸¹

Kelet-Közép-Európa más országai

A gazdasági átalakulás és a privatizáció Kelet-Közép-Európa valamennyi államában megrengette a szakkönyvtári rendszert. A hazánkkal nagyságrendileg azonos területű és lélekszámú *Csehországban* például 1991 és 1997 között 653-ról 158-ra, egynegyedére csökkent a tudományos, műszaki és gazdasági szakkönyvtárak száma. Az 1993-tól 2012-ig eltelt húsz év alatt az orvosi könyvtárak 60%-a megszűnt, míg az orvosi könyvtárosok létszámában 88%-os zuhanás következett be.⁸² *Horvátországban* a kommunizmus évtizedeiben oktatási és kutatási feladatokat egyaránt elláttak a szakkönyvtárak, 1990 után azonban rengeteg megszűnt közülük. (Pontos statisztikai adat nincs a számukról.)⁸³ *Macedóniában* a függetlenség 1991-es kikiáltása után az újonnan létrejött állami és magánegyetemek sorra hozták létre az új könyvtárakat, eközben azonban a vállalati szférában tömegesen zártak be a szakkönyvtárak.⁸⁴

A volt szovjet tagköztársaságok szakkönyvtári szisztémája ma is az 1990 előtti struktúrán alapul. A *Szovjetunió*ban a Leninről elnevezett moszkvai nemzeti könyvtárat az országos szakkönyvtárak egész sora követte a hierarchiában: önálló intézményt hoztak létre a természet- és a mérnöki tudomány, az idegen nyelvű irodalom, a történelem, az orvostudomány, a gyermekirodalom, az ifjúsági irodalom és több más tudásterület számára. Ezen felül minden tagállamnak és kisebb régióknak megvoltak a maga általános tudományos könyvtárjai. Napjaink *Oroszországában* a kilenc országos szakkönyvtár a három nemzeti könyvtártól függetlenül, különböző minisztériumok joghatósága alatt működik. Ezekon kívül három nagy akadémiai kutatókönyvtár és számos felsőoktatási könyvtár áll a tudomány szolgálatában.⁸⁵

Moldovában a felsőoktatási szférán kívül két nagyobb szakkönyvtár üzemel. A Moldovai Tudományos Akadémia Központi Tudományos Könyvtárát 1928-ban alapították azzal a küldetéssel, hogy támogassa az alap- és az alkalmazott kutatások információs igényeit. Az akadémia kebelében működő Nemzeti Közgazdaságtudományi Intézet Műszaki Tudományos Könyvtára (Biblioteca Republicană Tehnică) az ország tizenöt műszaki szakkönyvtárának módszertani központja. Ezek együttesen 14 millió dokumentumot őriznek. A tizennyolc orvosi és a tizenhét mezőgazdasági szakkönyvtár mind valamelyik felsőoktatási intézményhez tartozik.⁸⁶

A balti államok kiterjedt szakkönyvtári rendszert örökölték a szovjet időkben. *Litvániában* öt, a gyűjtőkö-

rének megfelelő kötelezpéldány-joggal felruházott, hálózatot üzemeltető országos szakkönyvtár, a Vakok Litvániai Könyvtára, a Litván Orvosi Könyvtár, a Litván Tudományos Akadémia Könyvtára, Litvánia Műszaki Könyvtára és a Vilniusi Egyetem Könyvtára mellett tizenhat múzeumi könyvtár, négy egyéb kulturális intézeti könyvtár, valamint nagyszámú kormányzati, vállalati és kórházi gyűjtemény vesz részt a szakkönyvtári ellátásban.⁸⁷ A jóval kisebb területű *Észtországban* összesen ötven intézmény, a nemzeti könyvtár, tizenkilenc felsőoktatási könyvtár és harminc kormányzati, egészségügyi, intézeti, társulati, vállalati és kulturális intézményi könyvtár tartozik ebbe a körbe.⁸⁸ *Lettország* harmincnyolc szakkönyvtára közül az igazságügyi minisztérium fennhatósága alatt álló, országos szakkönyvtári rangú Műszaki Szabadalmi Könyvtár (Patentu tehinskā bibliotēka) a legnagyobb a maga több mint 26 millió egységet számláló állományával. Ez az egyedülálló gyűjtemény 1790-ig visszamenően a világ minden tájáról őriz szabadalmi dokumentumokat. A könyvtár munkatársai szakirodalmi adatbázist építenek az ipari és a szellemi tulajdonjoggal, valamint a hazájuk ipartörténetével foglalkozó információforrásokból.⁸⁹

Jegyzetek

(Az elektronikus tartalmak utolsó megtekintése 2016. júl. 18.)

1. HORVÁTH Tibor: Neuralgikus pontok a szakkönyvtárügy működésében = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 36. évf. 1989. 11. sz. 473. p. (http://tmt.omikk.bme.hu/show_news.html?id=3152&issue_id=396)
2. SINGH, S. P.: Special libraries in India: some current trends = Library Review, 55. vol. 2006. 8. no. 520. p.
3. STRABLE, Edward G.: The way it was In: The special library role in networks: a conference held at the General Motors Research Laboratories. Warren, Michigan. May 5–6, 1980. Ed.: Robert W. GIBSON. New York : SLA, 1980. 5., 14. p.
4. JAMES, Sylvia: Foreword In: MATARAZZO, James M. – PEARLSTEIN, Toby: Special libraries: a survival guide. Santa Barbara, Libraries Unlimited, 2013. IX. p.
5. HAWKINS, Donald T.: Case study: the AT&T Bell Laboratories library network In: MATARAZZO, James M. – PEARLSTEIN, Toby: i. m. 7–16. p.; KENNEDY, Robert A.: Bell Laboratories library network In: The special library role... 17–36. p.
6. DAVENPORT, Thomas H. – PRUSAK, Laurence: Blow up the corporate library In: Knowledge and special libraries. Ed: James M. MATARAZZO ; CONNOLLY, Suzanne D. Boston (etc.) : Butterworth ; Heinemann, 1999. (Resources for the

- Knowledge-Based Economy) 218. p.
7. MATARAZZO, James M. – PRUSAK, Laurence: The value of corporate libraries: findings from a 1995 survey of senior management. In: Knowledge and Special Libraries, 144–145. p.
  8. SCHACHTER, Debbie: Special libraries in transition: what to do if the axe is falling = Information Outlook, 11. vol. 2007. 7. no. 42. p.
  9. MURRAY, Tara E.: What's so special about special libraries? = Journal of Library Administration, 53. vol. 2013. 4. no. 276. p.
  10. A téma gondolatébresztő, mindenféle illúziótól mentes kifejtése a hazai szakirodalomban: SENNYEY Pongrácz – KOKAS Károly: Könyvtárak a hálózatban. Hogyan változtatta/változtatja meg a könyvtárak jelenét és jövőjét a számítógépes világhálózatba kerülés? = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 58. évf. 2011. 10. sz. 419–429. p. (http://tmt.omikk.bme.hu/show_news.html?id=5548&issue_id=531)
  11. FÜHLES-UBACH, Simone: Die Bibliothek und ihre Nutzer In: Handbuch Bibliothek: Geschichte, Aufgaben, Perspektiven. Hrsg.: Konrad UMLAUF ; Stefan GRADMANN. Stuttgart ; Weimar, J. B. Metzler, 2012. 241. p.
  12. SIPOS Anna Magdolna: Könyvtári reneszánsz. Könyvtárak az információs társadalomban 2.0. Bp. : Kossuth, 2015. (NÉRO, 13–14.) 96. p.
  13. VOIT Krisztina: Tudományos és szakkönyvtárak Magyarországon. Kísérlet a hazai szakkönyvtárügy történeti rekonstrukciójára 1932–1952. Bp. : OSZK ; Gondolat, 2011. 7. p.
  14. A terminológiai kérdéseket tömören összefoglalja VARGA Katalin: A szakkönyvtár In: Könyvtárosok kézikönyve. 3. köt. A könyvtárak rendszere. Szerk.: HORVÁTH Tibor ; PAPP István. Bp. : Osiris, 2003. (Osiris kézikönyvek) 108. p.
  15. PALLIER, Denis: Bibliothèque spécialisée In: Dictionnaire encyclopédique de l'information et de la documentation. Réd. Serge CACALY. Paris : Nathan, 1997. 98. p., SALLAI István – SEBESTYÉN Géza: A könyvtáros kézikönyve. Bp. : Gondolat, 1965. 57. p., VARGA Katalin: i. m. 112. p.
  16. SINGH, S. P.: i. m. 520. p.
  17. MURRAY, Tara E.: i. m. 274. p.
  18. MATHENY, Alissa F.: Unresolved boundaries: a thesis. Tuscaloosa, University of Alabama, 2015. 76–97. p. (http://acumen.lib.ua.edu/content/u0015/0000001/0001893/u0015_0000001_0001893.pdf)
  19. SINGH, S. P.: i. m. 521. p.
  20. BUDA Attila: Könyvtári fogalmak kisszótára. Bp. : Korona, 2000. 223. p.
  21. VARGA Katalin: i. m. 109. p.
  22. KÜHRNER Éva: Orvosi szakkönyvtárak a szakadék szélén = Könyvtári Kis Híradó, 14. évf. 2009. 4. sz. 18. p.; SINGH, S. P.: i. m. 522–523. p.; WITTEW, Roland: Special libraries – how to survive in the twenty-first century = The Electronic Library, 19. vol. 2001. 4. no. 221. p.
  23. BABICZKI Tamás: Okostelefonok intelligens használata, különös tekintettel az olvasási kultúrára és a felhasználói szokásokra = K2 Kísérleti műhely, Budapest, 2015. máj. 20. (http://videotorium.hu/hu/recordings/details/10968,K2_-_Babiczki_Tamas_Okostelefonok_intelligens_hasznalata_kulonos_tekintettel_az_olvasasi_kulturara_es_a_felhasznaloi_szokasokra)
  24. Number of smartphones sold to end users worldwide from 2007 to 2015 (in million units) = Statista.com, <http://www.statista.com/statistics/263437/global-smartphone-sales-to-end-users-since-2007/>
  25. ERDÉLYI Péter [et al.]: A tudomány most válik nagykorúvá, manufaktúrából az ipari forradalom korába lép = 444.hu, 2016. január 6. (<http://tdr.444.hu/2016/01/06/szalay-sandor-a-tudomany-most-valik-nagykoruva-manufakturabol-az-ipari-forradalom-koraba-lep>)
  26. SWANSON, Jennifer: The future of the corporate library = Information Outlook, 18. vol. 2014. 4. no. 11. p.
  27. Minderről középiskolai tanárokkal és egyetemi oktatókkal készült mélyinterjúik alapján részletesebben lásd: DUGA Zsófia – TÖRŐCSIK Mária: A Z generáció és a tudomány kapcsolata – a tudományos ismeretszerzés szinterei a fiatal generáció körében = Marketing & Menedzsment, 48. évf. 2014. 2. klsz. 27–37. p.
  28. SIPOS Anna Magdolna – VARGA Katalin – EGERVÁRI Dóra: Net! Mindenekfelett? Pécs : Pécsi Tudományegyetem Felnőttképzési és Emberi Erőforrás-fejlesztési Kar Könyvtár- és Információtudományi Intézet, 2015. 114–115., 124., 163–165., 167–203. p. (<http://mek.oszk.hu/14700/14787/14787.pdf>)
  29. TANCHEVA, Kornelia [et al.]: A day in the life of a (serious) researcher. Envisioning the future of the research library. Report [Ithaca] : ITHAKAS+R, 2016. March. 17–18. p. (http://www.sr.ithaka.org/wp-content/uploads/2016/03/SR_Report_Day_in_the_Life_Researcher030816.pdf)
  30. HÁHNER Petra: Papír versus képernyő. Egyetemi hallgatók és a digitális szövegolvasás = Információs Társadalom, 14. évf. 2014. 4. sz. 92. p. (http://epa.oszk.hu/01900/01963/00046/pdf/EPA01963_informacios_tarsadalom_2014_4_084-094.pdf)
  31. SIPOS Anna Magdolna – VARGA Katalin – EGERVÁRI Dóra: i. m. 146. p.
  32. HAJNAL WARD Judit: Nyitott tudomány, nyitott könyvtár: gondolatok egy előadás után = Orvosi Könyvtárak, 12. évf. 2015. 2. sz. 18–29. p. (<http://lib.semmelweis.hu/moksz/>)

- hirlevel/ORVOSI_KONYVTARAK_2015_2szam.pdf)
33. LOWRY, Charles B.: ARL library budgets after the great recession, 2011–13 = *Research Library Issues*, 2013. 282. no. 11–12. p. (<http://publications.arl.org/rli282/2>)
  34. Hasonló tapasztalatról számol be SENNYEY Pongrácz (A könyvtár változásainak négy trendje = *Könyv, Könyvtár, Könyvtáros*, 22. évf. 2013. 9. sz. 4–5. p.). (http://epa.oszk.hu/01300/01367/00253/pdf/EPA01367_3K_2013_09_03-05.pdf)
  35. KYRILLIDOU, Martha: Research library trends: a historical picture of services, resources, and spending = *Research Library Issues*, 2012. 280. no. 20–21., 23–24., 26–27. p. (<http://publications.arl.org/rli280/20>)
  36. VILAR, Polona: Information behaviour of scholars = *Libellarium*, 7. vol. 2014. 1. no. 34. p. (<http://www.libellarium.org/index.php/libellarium/article/download/194/222>)
  37. 21st-century collections: calibration of investment and collaborative action = *ARL*, 2012. 1–2. p. (<http://www.arl.org/storage/documents/publications/issue-brief-21st-century-collections-2012.pdf>)
  38. Powering scholarship. research libraries UK strategy 2014–17. RLUK, 2014. (<http://www.rluk.ac.uk/wp-content/uploads/2014/02/RLUK-Strategy-2014-online.pdf>)
  39. 21st-century collections... 3. p.; RÓZSA Dávid – KALMÁR Csilla – LENCSÉS Ákos: A statisztika és a digitális átállás = *Tudományos és Műszaki Tájékoztatás*, 60. évf. 2013. 2. sz. 52–53. p. (http://tmt.omikk.bme.hu/show_news.html?id=5736&issue_id=545)
  40. A felsőoktatási könyvtárak ez irányú tevékenységeinek legújabb gyűjteménye: Getting the word out: academic libraries as scholarly publishers. Ed. Maria BONN ; Mike FURLOUGH. Chicago, ACRL, 2015. (http://www.ala.org/acrl/sites/ala.org.acrl/files/content/publications/booksanddigitalresources/digital/9780838986981_getting_OA.pdf)
  41. A könyvtári könyvkiadói szolgáltatással kapcsolatos lehetséges problémákat összegyűjti MOULAISSON, Heather Lea – LE BEAU, Chris: US libraries as publishers: status and concerns = *IFLA World Library and Information Congress*, Cape Town, 2015. június 23. <http://library.ifla.org/1159/1/187-moulaison-en.pdf>
  42. BONN, Maria – FURLOUGH, Mike: The roots and branches of library publishing programs In: *Getting the word out... 1–3.*, 9. p.
  43. NEAL, James G. A new age of reason for academic libraries = *College & Research Libraries*, 75. vol. 2014. 5. no. 614. p. (<http://crl.acrl.org/content/75/5/612.full.pdf>)
  44. ANTAL Tamás: Az Amerikai Egyesült Államok könyvtárainak kihívásai az ALA 2013-as jelentése alapján. In: Összehasonlít(hat)ó könyvtárügy. Tanulmánykötet a PTE FEEK 10 éves Könyvtár- és Információtudományi Intézete oktatóinak és hallgatóinak munkáiból. Dr. Sipos Anna Magdolna 60. születésnapja tiszteletére. Szerk.: VARGA Katalin ; MÉSZÁROSNÉ SZENTIRÁNYI Zita. Pécs : PTE FEEK, 2014. 149. p.
  45. KOLTAY Klára – TÉGLÁSI Ágnes: Angliai tapasztalatok, 2013. május 28–31. = *Könyvtári Levelezőlap*, 25. évf. 2013. 12. sz. 4. p. (http://epa.oszk.hu/00300/00365/00148/pdf/EPA00365_konyvtari_levelezo_lap_2013_12_03-07.pdf)
  46. MASUDA, Yoneji: Az információs társadalom mint posztindusztriális társadalom. Bp. : OMIKK, 1988. (Technika – információ – társadalom) 145. p.
  47. Idézi JEHODA Imola: Fordulópontok: A hazai orvos és egészségügyi könyvtárak fejlődése. 60 éves az Országos Egészséggazdasági Szakkönyvtár = *Orvosi Könyvtárak*, 11. évf. 2014. 3. sz. 25. p. (http://lib.semmelweis.hu/moksz/hirlevel/ORVOSI_KONYVTARAK_2014_3szam.pdf)
  48. KOVÁTS Zoltán: A szakkönyvtárak múltja, jelene és jövője = *Tudományos és Műszaki Tájékoztatás*, 36. évf. 1989. 11. sz. 489. p. (http://tmt.omikk.bme.hu/show_news.html?id=3155&issue_id=396)
  49. 21st-Century Collections... 4. p.
  50. MOON, Brenda: A 2000. év küszöbén: az európai kutatókönyvtárak jövője = *Tudományos és Műszaki Tájékoztatás*, 40. évf. 1993. 4–5. sz. 173–174. p. (http://tmt.omikk.bme.hu/show_news.html?id=3249&issue_id=420)
  51. SENNYEY Pongrácz: i. m. 3. p.
  52. DAVENPORT, Thomas H. – PRUSAK, Laurence: i. m. 223. p.
  53. BLUMENTHAL, Jane: The library of the future is present = *Journal of the European Association for Health Information and Libraries*, 10. vol. 2014. 4. no. 3. p. (http://eahil.eu/wp-content/uploads/2014/11/journal_2014_vol10_n4.pdf)
  54. HORVÁTH István: Milyen messze van Dánia? Egy dániai tanulmányút tapasztalatainak hasznosíthatósága egy országos szakkönyvtárban = *Tudományos és Műszaki Tájékoztatás*, 60. évf. 2013. 9. sz. 398–405. p. (http://tmt.omikk.bme.hu/show_news.html?id=5841&issue_id=552), KOLTAY Klára – TÉGLÁSI Ágnes: i. m. 5. p., TÓTH Máté: Könyvtár és közösség. Bp. : Argumentum, 2015. 48–61., 123–127. p.
  55. LUX, Claudia: Libraries in Germany In: *Libraries in the early 21st century. 1. An International perspective*. Ed. Ravindra N. SHARMA. Berlin ; Boston : de Gruyter Saur, 2012. 179. p.
  56. POPRÁDY Géza: Könyvtári trendek In: *Könyvtárosok kézikönyve*. 5. köt. Segédletek. Szerk.: HORVÁTH Tibor ; PAPP István. Bp. : Osiris, 2003. 42. p.
  57. AUCKLAND, Mary: Re-skilling for research: an investigation into the role and skills of subject and liaison librarians

- required to effectively support the evolving information needs of researchers. RLUK, 2012. Jan. 2–6. p. (<http://www.rluk.ac.uk/wp-content/uploads/2014/02/RLUK-Re-skilling.pdf>)
58. AUCLAND, Mary: i. m. 35–38. p.
59. Uo. 41–43. p.
60. SEN, Barbara – VILLA, Robert – CHAPMAN, Elizabeth: The roles, skills, training needs and contributions of health library and information professionals = Journal of the European Association for Health Information and Libraries, 10. vol. 2014. 2. no. 11–14. p. (http://eahil.eu/wp-content/uploads/2014/11/journal_2014_vol10_n2.pdf)
61. A könyvtáros és a kutatók együttműködésének példája egy szemkutatási projekt keretében: FEDERER, Lisa: The librarian as research informationist: a case study = Journal of the Medical Library Association, 101. vol. 2013. 4. no. 298–302. p. (<http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3794685/pdf/mlab-101-04-298.pdf>)
62. JAGUSZEWSKI, Janice M. – WILLIAMS, Karen: New roles for new times: transforming liaison roles in research libraries. Washington : ARL, 2013. 6., 14–16. p. (<http://www.arl.org/storage/documents/publications/nrnt-liaison-roles-revised.pdf>); SENNYEY Pongrácz: i. m. 4. p.
63. SWANSON, Jennifer: i. m. 11–12. p.
64. Ezek kritikáját lásd: DAVENPORT, Thomas H. – PRUSAK, Laurence: i. m. 221–224. p.
65. VIZVÁRI Dóra: A GYEMSZI fenntartása alatt álló kórházak/intézetek szakirodalmi ismereteinek, igényeinek, helyzetének felmérése = Orvosi Könyvtárak, 11. évf. 2014. 4. sz. 26. p. (http://lib.semmelweis.hu/moksz/hirlevel/ORVOSI_KONYVTARAK_2014_4szam.pdf)
66. Az SLA honlapja: <https://www.sla.org/>
67. Az IALL honlapja: <http://iall.org/>
68. Az IAALD honlapja: <http://www.iaald.org/>
69. Az IAMSLIC honlapja: <http://www.iamslic.org/>
70. Az IAML honlapja: <http://www.iaml.info/>
71. BLIN, Frédéric: La coopération européenne entre bibliothèques In: Les bibliothèques en Europe: organisation, projets, perspectives. Réd. Frédéric BLIN. Paris : Éditions du Cercle de la Librairie, 2013. (Collection Bibliothèques) 322–323. p.
72. ACERL honlapja: <https://www.cerl.org/>
73. BLIN, Frédéric: i. m. 324–325. p.
74. GRIEBEL, Rolf: Bayerische Staatsbibliothek In: Handbuch Bibliothek... 366–369. p.; LUX, Claudia: i. m. 174–176. p.; SCHNEIDER-KEMPF, Barbara: Staatsbibliothek zu Berlin – Preußischer Kulturbesitz In: Handbuch Bibliothek... 369–372. p.
75. LINDSTÄDT, Birte: Die Zentralen Fachbibliotheken in Deutschland In: Handbuch Bibliothek... 378–381. p.; LUX, Claudia: i. m. 176–177. p.
76. LUX, Claudia: i. m. 177–178. p.; SYRÉ, Ludger – SEEFELDT, Jürgen: Les bibliothèques en Allemagne In: Les bibliothèques en Europe... 231., 238. p.
77. ANGHELESCU, Hermina G. B. – CHIABURU, Elena: Regime change in Romania: A quarter-century impact on libraries = Library Trends, 63. vol. 2014. 4. no. 813–814. p.
78. ANGHELESCU, Hermina: Les bibliothèques en Roumanie. In: Les bibliothèques en Europe... 99–102. p.; ANGHELESCU, Hermina G. B. – CHIABURU, Elena: i. m. 828–829. p.
79. ANGHELESCU, Hermina: i. m. 106–107. p.; ANGHELESCU, Hermina G. B. – CHIABURU, Elena: i. m. 826–827. p.
80. ANGHELESCU, Hermina G. B. – CHIABURU, Elena: i. m. 825–826. p.
81. ANGHELESCU, Hermina G. B. – CHIABURU, Elena: i. m. 827. p.
82. RICHTER, Vít: The development of Czech libraries, 1990–2013 = Library Trends, 63. vol. 2014. 2. no. 162–163. p.
83. JELUSIC, Srećko – STRICEVIC, Ivanka – BADURINA, Boris: Technology based services in Croatian libraries: developments, challenges and perspective In: Libraries in the early... 144–145. p.
84. KOSTOSKA, Viktorija [et al.]: Libraries and librarianship in the Republic of Macedonia = Library Trends, 63. vol. 2014. 2. no. 268. p.
85. ZVEREVICH, Victor: Developing the library network in postcommunist Russia: trends, issues, and perspectives = Library Trends, 63. vol. 2014. 2. no. 146., 151. p.
86. ANGHELESCU, Hermina G. B. – BEJAN, Eugenia: Libraries in Moldova: The road to renewal in hard economic times = Library Trends, 63. vol. 2014. 4. no. 805. p.
87. MACEVIČIŪTĖ, Elena: The library sector in Lithuania at the beginning of the twenty-first century = Library Trends, 63. vol. 2014. 2. no. 257., 263–264. p.
88. LEPIK, Aira: An ongoing process of modernization: Libraries and librarianship in Estonia. = Library Trends, 63. vol. 2014. 2. sz. 185–187., 189. p.
89. LEPIK, Aira – MACEVICIUTE, Elena – PAKALNA, Daina: Les bibliothèques dans les pays baltes In: Les bibliothèques en Europe... 168. p.

Beérkezett: 2016. július 18.